

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการด้านต่าง ๆ ของโลกยุคโลกาภิวัตน์นั้น ได้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจของทุกประเทศรวมทั้งประเทศไทยด้วย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545, หน้า 1) ในปัจจุบันคุณภาพของผลผลิตจากระบบการศึกษาอยู่ในระดับที่ยังไม่เป็นที่พอใจ เหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะระบบการศึกษาของไทยยังไม่อยู่ในฐานะที่จะสร้างคนที่มีคุณภาพได้ ดังนั้นประเทศไทยจะต้องพัฒนาคนให้มีปัญญาคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น ให้กระบวนการเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตจริง เพื่อแก้ปัญหาคายากจนและปัญหาอื่น ๆ เพื่อให้อยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรีในสังคมโลก จึงจำเป็นต้องสร้างพื้นฐานด้วยการพัฒนาคุณภาพของการศึกษา

กระแสโลกาภิวัตน์ได้ส่งผลกระทบต่อการจัดการศึกษาของไทยเป็นอย่างมาก การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งทางด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และการสื่อสาร ที่เจริญรุดหน้าไม่หยุดยั้ง ข้อมูลข่าวสาร และความรู้เชื่อมโยงผ่านกลไกจากคอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต โทรศัพท์ วิทยุ โดยเฉพาะความรู้มีบทบาทอย่างสำคัญ จนกลายเป็นกระแสควบคุม เศรษฐกิจและสังคมโลก เกิดการแข่งขันกันอย่างเสรี เกิดกระแสเศรษฐกิจ สังคมฐานความรู้ เรื่องของการเรียนรู้ตลอดชีวิต และการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้มีบทบาทอย่างยิ่งในยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งปัจจัยต่าง ๆ ดังกล่าวล้วนมีอิทธิพลส่งผลต่อการศึกษาที่ต้องมีการเปลี่ยนแปลง และพัฒนาทั้งการศึกษาในระบบ นอกโรงเรียน และตามอัธยาศัยที่เน้นในเรื่องมาตรฐานและคุณภาพเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และการแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา, 2547, หน้า 47)

สำหรับการจัดการศึกษานั้น แม้ว่าองค์กร หน่วยงานทางการศึกษา ทั้งระดับนโยบายและระดับปฏิบัติจะได้ดำเนินการจัดการศึกษาภายใต้บทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แต่โดยภาพรวมพบว่าคนไทยทุกคนยังไม่สามารถรับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างมีคุณภาพ โดยในปีการศึกษา 2548 มีคนไทยวัยการศึกษาขั้นพื้นฐานได้รับการศึกษาภาคบังคับ เพียงร้อยละ 96.60 ของประชากรกลุ่มอายุ 6-14 ปี และผู้เรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย คิดเป็นร้อยละ 59.30 ของประชากรกลุ่มอายุ 15-17 ปี โดยจำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยของคนไทยเพียง 8.30 ปี ขณะที่ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาในระดับ

การศึกษาขั้นพื้นฐาน ปีการศึกษา 2548 ทั้งระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา พบว่า ผลสัมฤทธิ์ วิชาภาษาไทย ภาษาอังกฤษ สังคมศึกษา คณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ ซึ่งเป็นวิชาหลักและเป็น กลไกเพิ่มความสามารถในการแข่งขันต่ำกว่าร้อยละ 50 ทุกวิชา โดยเฉพาะวิชาภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ ต่ำกว่าร้อยละ 35 นอกจากนั้นจากการประเมินคุณภาพการศึกษา สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่าสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่ผ่านการประเมินคุณภาพการศึกษาของ สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา จำนวน 30,010 แห่ง ได้มาตรฐานเพียง ร้อยละ 35 เท่านั้น โดยด้านที่ไม่ได้มาตรฐาน ได้แก่ ด้านผู้เรียน ไม่ได้มาตรฐานเกี่ยวกับความ สามารถในการคิดอย่างเป็นระบบความรู้และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร ทักษะการแสวงหา ความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ทักษะการทำงาน รักการทำงาน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น และจากการจัดอันดับความสามารถในการแข่งขันนานาชาติ สถาบัน นานาชาติว่าด้วยการพัฒนาการจัดการ (IMD) ด้านการศึกษาของไทยลดลงโดยลำดับ โดยอยู่ใน อันดับที่ 46 จาก 60 ประเทศ ในปี 2548 และอันดับที่ 48 จาก 61 ประเทศ ในปี 2549 นับว่าเป็น วิฤตการณ์อย่างยิ่งของคุณภาพการศึกษาของไทย ดังนั้นในฐานะที่การศึกษามีบทบาทสำคัญต่อ การพัฒนาประเทศในยุคของสังคมและเศรษฐกิจฐานความรู้จึงต้องมีการพัฒนาการศึกษาเพื่อ รองรับ ก้าวทันและนำการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน (สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา, 2551, หน้า 3-4)

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษา แห่งชาติ, 2543, หน้า 45-46) ได้กำหนดเรื่องการประกันคุณภาพการศึกษาไว้อย่างชัดเจนตามความ ในหมวด 6 มาตรา 47 ให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐาน การศึกษาทุกระดับ ประกอบด้วย ระบบการประกันคุณภาพภายในและระบบประกันคุณภาพ ภายนอก ระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษาให้เป็นไปตามที่กำหนดใน กฎกระทรวงและมาตรา 48 ให้หน่วยงานต้นสังกัด และสถานศึกษาจัดให้มีระบบประกันคุณภาพ ภายในสถานศึกษาและให้ถือว่าการประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหาร การศึกษา ที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยมีการจัดทำรายงานประจำปีเสนอต่อหน่วยงาน ต้นสังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเปิดเผยต่อสาธารณชน เพื่อไปสู่การพัฒนาคุณภาพและ มาตรฐานการศึกษาและเพื่อรองรับการประกันคุณภาพการศึกษาจากภายนอก จากสาระบัญญัติ ดังกล่าว

นอกจากนี้กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการประเมินคุณภาพภายใน และภายนอกของสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2547 เพื่อการพัฒนาคุณภาพและ มาตรฐานการศึกษาแห่งชาติด้วยการประเมินคุณภาพมาตรฐานด้านผู้บริหาร ด้านครูและด้านผู้เรียน

โดยเฉพาะมาตรฐานด้านผู้บริหารได้มีการกำหนดให้มีการจัดองค์การ โครงสร้าง และการบริหารงานอย่างเป็นระบบครบวงจรให้บรรลุเป้าหมายการศึกษา สถานศึกษามีการจัดกิจกรรมและการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้บริหารมีภาวะผู้นำ มีความสามารถในการบริหารจัดการ มีความคิดริเริ่มและวิสัยทัศน์ มีความรู้ความสามารถในการบริหาร การเป็นผู้นำทางวิชาการ มีความมุ่งมั่น อุทิศตนในการทำงานและเป็นแบบอย่างที่ดี (วรเทพ ภูมิภักดีพรณ, 2550, หน้า 3-4) โดยในการปฏิรูปการศึกษาจำเป็นต้องใช้ผู้บริหารการศึกษาและผู้บริหารมืออาชีพจึงจะนำโรงเรียนบรรลุความสำเร็จตามภารกิจและบทบาทหน้าที่ของโรงเรียน การเป็นผู้บริหารมืออาชีพจะต้องอาศัยความรู้ ความสามารถและคุณลักษณะเฉพาะโดยเฉพาะบุคลิกภาพซึ่งถือเป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคลที่ได้แสดงออกมาทางด้านอารมณ์ จิตใจ และพฤติกรรมของบุคคล อันเป็นผลมาจากพันธุกรรม และสิ่งแวดล้อมเป็นตัวกำหนด ซึ่งบุคคลที่มีบุคลิกภาพดี จะเป็นผู้ที่มีความมั่นใจในตนเอง มีพฤติกรรมที่เหมาะสมเป็นที่ยอมรับและชื่นชมของคนในสังคม ย่อมส่งผลให้การทำงานประสบผลสำเร็จและดำเนินชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข แคทเทล (Cattell, 1975) ได้จัดบุคลิกภาพของบุคคลออกเป็นบุคลิกภาพแบบ A และบุคลิกภาพแบบ B สำหรับการปฏิบัติงานที่ต้องการพลังในการตัดสินใจสูงโดยคนเพียงคนเดียวแล้วเกิดผลสำเร็จของงานนั้นจะเหมาะกับบุคคลที่มีบุคลิกภาพแบบ A แต่ถ้านั้นต้องใช้ความคิดและการเอาใจใส่ดูแลเป็นสำคัญเป็นการทำงานแบบเป็นทีม บุคคลที่มีบุคลิกภาพแบบ B จะประสบความสำเร็จมากกว่า ซึ่งเหมาะสมกับการบริหารงานในโรงเรียน อีกทั้งการจัดการศึกษาก็เป็นสิ่งที่สำคัญ ซึ่งตามกฎหมายกระทรวงว่าด้วยการแบ่งระดับและประเภทการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2546 ได้กำหนดการศึกษาในระบบที่เป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานให้มีอยู่หลายระดับ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546, หน้า 39-40) โดยโรงเรียนที่เปิดสอนระดับต่างกัน ย่อมจะทำให้การใช้ภาวะผู้นำของผู้บริหารแตกต่างกัน รวมทั้งกระบวนการบริหารที่เน้นการมีส่วนร่วมของบุคลากรและทุกฝ่าย ทุกสถาบัน ทุกองค์กรที่เกี่ยวข้อง และการบริหารโดยใช้องค์คณะบุคคล ตลอดทั้งการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School-Based Management) (ธีระ รุญเจริญ, 2546, หน้า 1) ซึ่งในการบริหารงานใด ๆ จะเกิดประสิทธิผลได้ ผู้บริหารจะต้องใช้ภาวะผู้นำกระจายความรับผิดชอบอย่างเป็นธรรมไปสู่ผู้ได้บังคับบัญชาในหน่วยงานของตน และใช้ภาวะผู้นำให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ โดยสามารถปรับตัวให้เหมาะสมกับทุกสภาพการณ์ได้ และใช้ความรู้ความสามารถของตนให้เกิดประโยชน์ต่อการบริหารงาน

ปัจจุบันโลกไม่เคยหยุดนิ่งเปลี่ยนแปลงทุกเสี้ยววินาที ผู้ที่ไม่ก้าวเดินไปข้างหน้าแต่ฝ้ายืนอยู่กับที่กลายเป็นคนล้าหลังโดยไม่รู้ตัว เนื่องจากเทคโนโลยีก้าวหน้าไม่หยุดยั้ง รวมถึงวิถีชีวิตและการทำงานที่ต้องปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงเพื่อความอยู่รอด ดังนั้นในยุคแห่งการ

แข่งขันผู้บริหารต้องพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา และต้องสามารถวางแผนก้าวรุกไปข้างหน้าก่อนการเปลี่ยนแปลงจะมาถึงเรียกว่า รุกก่อนที่จะเป็นฝ่ายตั้งรับ กล่าวคือผู้บริหารนั้นต้องมีภาวะผู้นำเชิงรุก (Proactive Leadership) ตามแนวคิดของ โควีย์ (Covey, 2004) จึงจะทำให้การบริหารงานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น สำหรับพฤติกรรมการทำงานเชิงรุก (Proactive Approach) คือ การมีอิสรภาพในการเลือกตอบสนองพฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่ง โดยเชื่อมั่นในคุณค่า 4 ประการได้แก่ การรู้จักตนเอง (Self-Awareness) การมีจินตนาการ (Imagination) การมีวิจญาณ (Conscious) และความมุ่งมั่นที่เป็นอิสระ (Independent Will) ซึ่งเป็นการทำงานที่มีการวางแผนล่วงหน้าอย่างละเอียด รอบคอบ รู้จักและรับผิดชอบตนเอง สิ่งที่ทำจึงเป็นสิ่งที่ดีเลือกทำตามความเชื่อของตนเอง ผลของการทำงานเชิงรุกย่อมมีประสิทธิภาพ เนื่องจากวางแผนล่วงหน้าและจัดการสิ่งใดด้วยวิจญาณอย่างรอบคอบ ทำให้ไม่ค่อยมีความผิดพลาด อีกทั้งสามารถคาดการณ์ผลที่เกิดขึ้นล่วงหน้าได้ด้วยข้อมูลที่มีอยู่และพร้อมตอบสนองความต้องการที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว (นุชรรัตน์ สิริประภาวรรณ, 2547, หน้า 40-44)

การจัดการศึกษาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษายโสธร เป็นการจัดการศึกษาที่แบ่งออกเป็น 2 เขต ครอบคลุมโรงเรียนทั้งหมด 410 โรงเรียน มีการดำเนินการพัฒนาการศึกษาให้มีคุณภาพ มุ่งเน้นคุณภาพการศึกษาของผู้เรียนเป็นสำคัญ สนองนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ แต่จากข้อมูลของสำนักงานสถิติแห่งชาติที่ได้สำรวจเกี่ยวกับการศึกษาของประชากรในจังหวัดยโสธร พบว่ามีผู้ไม่รู้หนังสือเป็นจำนวนมาก (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2549) ซึ่งโรงเรียนมีบทบาทที่สำคัญ ในการปรับหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน และระบบการบริหารงานให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนท้องถิ่น และเพื่อให้การจัดการศึกษามีความสอดคล้องกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ในปัจจุบันผู้บริหารโรงเรียนจึงควรมีภาวะผู้นำเชิงรุก เพื่อนำพาโรงเรียนให้ก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลง และพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพ อันจะส่งผลให้โรงเรียนเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อไป ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาอิทธิพลภาวะผู้นำเชิงรุกของผู้บริหารที่ส่งต่อคุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษายโสธร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำเชิงรุกของผู้บริหาร โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษายโสธร
2. เพื่อเปรียบเทียบภาวะผู้นำเชิงรุกของผู้บริหาร โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษายโสธร จำแนกตามบุคลิกภาพของผู้บริหาร และระดับการจัดการศึกษา

3. เพื่อศึกษาคุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษายโสธร
4. เพื่อเปรียบเทียบคุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษายโสธร จำแนกตามบุคลิกภาพของผู้บริหาร และระดับการจัดการศึกษา
5. เพื่อพยากรณ์คุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนจากภาวะผู้นำเชิงรุกของผู้บริหาร โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษายโสธร

ความสำคัญของการวิจัย

1. ผู้บริหารโรงเรียน และผู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา สามารถนำผลการวิจัยไปเป็นข้อมูลในการใช้เป็นแนวทางในการวางแผน กำหนดนโยบายไปสู่การปฏิบัติ เพื่อเพิ่มพูนคุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนให้มีประสิทธิผลและพัฒนาประสิทธิภาพของการจัดการศึกษาของประเทศ
2. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ผู้บริหาร โรงเรียน และผู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา สามารถนำผลการวิจัยไปเป็นข้อมูลในการปรับปรุง พัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียน ให้เป็นผู้นำเชิงรุก

คำถามการวิจัย

1. ภาวะผู้นำเชิงรุกของผู้บริหาร โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษายโสธร อยู่ในระดับใด
2. ภาวะผู้นำเชิงรุกของผู้บริหาร โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษายโสธร จำแนกตามบุคลิกภาพของผู้บริหาร และระดับการจัดการศึกษา แตกต่างกันหรือไม่
3. คุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษายโสธร อยู่ในระดับใด
4. คุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษายโสธร จำแนกตามบุคลิกภาพของผู้บริหาร และระดับการจัดการศึกษา แตกต่างกันหรือไม่
5. ภาวะผู้นำเชิงรุกของผู้บริหารสามารถพยากรณ์คุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษายโสธร ได้หรือไม่

สมมติฐานการวิจัย

1. ผู้บริหารโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษายโสธรที่มีบุคลิกภาพของผู้บริหาร และระดับการจัดการศึกษาดังกันจะทำให้ภาวะผู้นำเชิงรุกของผู้บริหารแตกต่างกัน
2. ผู้บริหารโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษายโสธรที่มีบุคลิกภาพของผู้บริหาร และระดับการจัดการศึกษาดังกันจะทำให้คุณภาพผู้เรียนแตกต่างกัน

3. ภาวะผู้นำเชิงรุกของผู้บริหารมีความสัมพันธ์กับคุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษายโสธร

4. ภาวะผู้นำเชิงรุกของผู้บริหารสามารถพยากรณ์คุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษายโสธรได้

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาอิทธิพลของภาวะผู้นำเชิงรุกของผู้บริหารที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษายโสธร โดยอาศัยแนวคิดของโคเวีย (Covey, 2004) เรื่อง ภาวะผู้นำเชิงรุก ซึ่งประกอบด้วย 4 ด้าน คือ 1) การรู้จักตนเอง (Self-Awareness) 2) การมีจินตนาการ (Imagination) 3) การมีวิจารณญาณ (Conscious) และ 4) ความมุ่งมั่นที่เป็นอิสระ (Independent will) ส่วนคุณภาพผู้เรียนผู้วิจัยได้ทำการศึกษาจากมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อการประกันคุณภาพการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) กระทรวงศึกษาธิการ และมาตรฐานคุณภาพการศึกษาด้านผู้เรียน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2549, หน้า 3-6) ซึ่งคุณภาพผู้เรียนมี 8 มาตรฐาน คือ 1) ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ 2) ผู้เรียนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม 3) ผู้เรียนมีทักษะในการทำงาน รักการทำงาน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต 4) ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีวิจารณญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรอง และมีวิสัยทัศน์ 5) ผู้เรียนมีความรู้และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร 6) ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้ และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง 7) ผู้เรียนมีสุขภาพกาย สุขภาพจิตที่ดี 8) ผู้เรียนมีสุนทรียภาพและลักษณะนิสัยด้านศิลปะ ดนตรี และกีฬา จากแนวคิดดังกล่าวสามารถสรุปเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังภาพประกอบที่ 1

ภาพที่ 1. กรอบแนวคิดในการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตของเนื้อหา ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยต้องการศึกษาถึงอิทธิพลของภาวะผู้นำเชิงรุกของผู้บริหาร โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษายโสธร ตามความคิดเห็นของครูในโรงเรียน อันประกอบด้วย ภาวะผู้นำเชิงรุก 4 ด้าน ตามแนวคิดของโคเวย์ (Covey, 2004) ได้แก่ 1) การรู้จักตนเอง (Self-Awareness) 2) การมีจินตนาการ (Imagination) 3) การมีวิจารณญาณ (Conscious) และ 4) ความมุ่งมั่นที่เป็นอิสระ (Independent will) ที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียน โดยศึกษาจากมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อการประกันคุณภาพการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2549, หน้า 3-6) มี 8 ด้านคือ 1) ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ 2) ผู้เรียนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม 3) ผู้เรียนมีทักษะในการทำงาน รักการทำงาน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต 4) ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีวิจารณญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรอง และมีวิสัยทัศน์ 5) ผู้เรียนมีความรู้และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร 6) ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้ และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง 7) ผู้เรียนมีสุขภาพ สุขภาพจิตที่ดี 8) ผู้เรียนมีสุนทรีภาพและลักษณะนิสัยด้านศิลปะ ดนตรี และกีฬา

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

2.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครู โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษายโสธร ซึ่งมีโรงเรียนจำนวน 410 โรงเรียน มีประชากรทั้งหมดจำนวน 4,565 คน

2.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครู โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษายโสธร โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) จำแนกเป็นรายอำเภอ และการจัดระดับการศึกษาเป็นหน่วยในการสุ่ม โดยใช้ตารางของเครจซี่ และมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970, pp. 607-610) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 355 คน

3. ตัวแปรที่ศึกษา

3.1 ตัวแปรต้น ประกอบด้วย

3.1.1 บุคลิกภาพของผู้บริหาร ได้แก่

3.1.1.1 บุคลิกภาพแบบ A

3.1.1.2 บุคลิกภาพแบบ B

3.1.2 ระดับการจัดการศึกษา ได้แก่

3.1.2.1 ประถมศึกษา

3.1.2.2 ขยายโอกาสทางการศึกษา

3.1.2.3 มัธยมศึกษา

3.2 ตัวแปรตาม ประกอบด้วย

3.2.1 ภาวะผู้นำเชิงรุก (Proactive Leadership)

3.2.1.1 การรู้จักตนเอง (Self-Awareness)

3.2.1.2 การมีจินตนาการ (Imagination)

3.2.1.3 การมีวิจารณญาณ (Conscious)

3.2.1.4 ความมุ่งมั่นที่เป็นอิสระ (Independent will)

3.2.2 คุณภาพผู้เรียน ประกอบด้วย

3.2.2.1 ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์

3.2.2.2 ผู้เรียนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม

3.2.2.3 ผู้เรียนมีทักษะในการทำงาน รักการทำงาน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต

3.2.2.4 ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีวิจารณญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรอง และมีวิสัยทัศน์

3.2.2.5 ผู้เรียนมีความรู้และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร

3.2.2.6 ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้ และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

3.2.2.7 ผู้เรียนมีสุนทรีย์ สุขภาพกาย และสุขภาพจิตที่ดี

3.2.2.8 ผู้เรียนมีสุนทรียภาพและลักษณะนิสัยด้านศิลปะ ดนตรี และกีฬา

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ภาวะผู้นำเชิงรุก (Proactive Leadership) หมายถึง การที่ผู้บริหารโรงเรียนมีความฉลาดทางอารมณ์สามารถควบคุมอารมณ์ตนเองได้อย่างดี มีการวางแผนในการทำงาน สามารถคาดการณ์ผลที่เกิดขึ้นล่วงหน้าได้ด้วยข้อมูลที่มีอยู่ และตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลง มีคุณธรรม จริยธรรม มีวินัยที่จะควบคุมพฤติกรรมของตนเอง และสามารถวิเคราะห์ถึงสาเหตุของปัญหา ใช้เหตุผลในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ รวมทั้งมีความมุ่งมั่นในการทำงาน เชื่อมมั่นในความสามารถภายในตนเอง ไม่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของสิ่งแวดล้อมรอบข้าง

1.1 การรู้จักตนเอง (Self-Awareness) หมายถึง ผู้บริหารโรงเรียนสามารถควบคุมอารมณ์ของตนเองได้ดี กล้ายอมรับผิด มองเห็นความแตกต่างระหว่างความสำเร็จกับความล้มเหลว วางแผนงานได้สอดคล้องกับทรัพยากรที่มีอยู่ รู้จุดอ่อน จุดแข็ง และศักยภาพของตนเอง รวมทั้งสถานศึกษา มีการพัฒนาด้านตนเองและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้มีศักยภาพอยู่เสมอ

1.2 การมีจินตนาการ (Imagination) หมายถึง ผู้บริหารโรงเรียนมีวิสัยทัศน์ในการคาดการณ์เหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตที่มีผลกระทบต่อโรงเรียน และสามารถวางแผนในการแก้ปัญหาได้ มองการณ์ไกล สามารถวางแผนกลยุทธ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สร้างวิฤตติให้เป็นโอกาส สามารถนำข้อบกพร่องมาหาแนวทางแก้ไข และการพัฒนาที่มุ่งสู่อนาคต มีความคิดสร้างสรรค์ นำเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาพัฒนาโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพอยู่เสมอ

1.3 การมีวิจารณ์ญาณ (Conscious) หมายถึง ผู้บริหารโรงเรียนมีคุณธรรม จริยธรรม รู้ว่าสิ่งใดถูกหรือผิด มีวินัยที่จะควบคุมพฤติกรรมของตนเองได้ ใจกว้าง แก้ปัญหาด้วยวิธีการแบบประชาธิปไตย มีเหตุผลเที่ยงตรง ไม่ลำเอียง บริหารงานโดยยึดหลักธรรมาภิบาล มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการทำงาน และรู้จักวิเคราะห์ถึงสาเหตุของปัญหาใช้เหตุผลในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์

1.4 ความมุ่งมั่นที่เป็นอิสระ (Independent will) หมายถึง ผู้บริหารโรงเรียนมีความมุ่งมั่นในการทำงาน มีความตั้งใจที่แน่วแน่เชื่อมั่นในความสามารถภายในตนเอง บริหารงานเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน รับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง และมีความคิดนอกกรอบอย่างสร้างสรรค์ สามารถเลือกที่จะกระทำการต่าง ๆ ตามที่ตนเองตระหนัก (Self-Awareness) ไม่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของสิ่งแวดล้อมรอบข้าง

2. คุณภาพผู้เรียน หมายถึง การที่ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะต่าง ๆ ครบถ้วน คือ เป็นคนดี มีความรู้ อยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ตามความคาดหวังของหลักสูตรอันเป็นผลมาจากการร่วมมือกันของทุกฝ่ายในการจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ

2.1 ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ หมายถึง การที่ผู้เรียนแสดงออกถึงการมีวินัย มีความซื่อสัตย์สุจริต กตัญญูกตเวที รู้จักเสียสละเพื่อส่วนรวม ใช้ทรัพย์สินของอย่างคุ้มค่า และมีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย

2.2 ผู้เรียนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม หมายถึง การที่ผู้เรียนแสดงออกให้เห็นถึงการรู้คุณค่าของสิ่งแวดล้อม มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม

2.3 ผู้เรียนมีทักษะในการทำงาน รักการทำงาน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต หมายถึง การที่ผู้เรียนมีทักษะในการทำงานให้สำเร็จ มีความขยันอดทนทำงานอย่างมีความสุข สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ และมีความรู้สึที่ดีต่ออาชีพสุจริต

2.4 ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีวิจารณ์ญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรอง และมีวิสัยทัศน์ หมายถึง การที่ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์ สรุปความคิดอย่างเป็นระบบ กำหนดเป้าหมาย และเลือกแนวทางการตัดสินใจ แก้ไขปัญหาอย่างมีสติ มีความคิดสร้างสรรค์ และมองโลกในแง่ดี

2.5 ผู้เรียนมีความรู้และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร หมายถึง การที่ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถ และมีระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเฉลี่ยตามเกณฑ์มาตรฐาน สามารถสื่อความคิดใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารและใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการพัฒนาการเรียนรู้ได้

2.6 ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้ และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง หมายถึง การที่ผู้เรียนมีนิสัยรักการอ่าน รู้จักตั้งคำถามเพื่อหาเหตุผล สนใจแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง สนุกกับการเรียนรู้ และมีความสุขในการเรียน

2.7 ผู้เรียนมีสุขนิสัย สุขภาพกาย และสุขภาพจิตที่ดี หมายถึง การที่ผู้เรียนรู้จักดูแลและป้องกันตนเองจากโรคร้ายต่าง ๆ มีความมั่นใจ กล้าแสดงออก ให้เกียรติผู้อื่น มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อเพื่อน ครู และผู้อื่น

2.8 ผู้เรียนมีสุนทรียภาพและลักษณะนิสัยด้านศิลปะ ดนตรี และกีฬา หมายถึง การที่ผู้เรียนเข้าร่วมกิจกรรมแสดงออกถึงความสามารถ มีความชื่นชอบและปฏิบัติกิจกรรมด้านศิลปะ ดนตรีนาฏศิลป์ กิจกรรมนันทนาการและด้านกีฬา

3. บุคลิกภาพของผู้บริหาร หมายถึง พฤติกรรมโดยส่วนรวมของผู้บริหาร

3.1 บุคลิกภาพแบบ A หมายถึง ผู้บริหารโรงเรียนที่มีพฤติกรรมเป็นคนเร่ร่อน เคลื่อนไหวเร็ว เดินเร็ว กินเร็ว ขับรถเร็ว พูดเร็ว มีความใจร้อนกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ประสบ มักคิด หรือทำสองสิ่งหรือมากกว่าในเวลาเดียวกัน ชอบเอาชนะในการแข่งขัน มักโต้แย้งผู้อื่น มีความเคร่งเครียดสูง ไม่ค่อยผ่อนคลายอิริยาบถ เกือบการเสียเวลา ไม่ชอบการรอคอย

3.2 บุคลิกภาพแบบ B หมายถึง ผู้บริหารโรงเรียนที่เป็นคนสุขุม รอบคอบ ไม่ตึงเครียด ไม่เร่ร่อน เคลื่อนไหวอิริยาบถตามสบาย ไม่ต้องการแสดงออก หรือโต้แย้งโดยไม่จำเป็น มีความคิดสร้างสรรค์ มีความสนุกสนานและทำงานแบบผ่อนคลาย

4. ระดับการจัดการศึกษา หมายถึง การจัดระดับการศึกษาสูงสุดของโรงเรียน

4.1 ประถมศึกษา หมายถึง การจัดการเรียนการสอนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6

4.2 ขยายโอกาสทางการศึกษา หมายถึง การจัดการเรียนการสอนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 ถึง ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3

4.3 มัธยมศึกษา หมายถึง การจัดการเรียนการสอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6

5. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดยโสธร หมายถึง หน่วยงานทางการศึกษาที่มีภารกิจรับผิดชอบการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษายโสธร เขต 1 และ 2